

ליקוטים נפלאים פרשת עקב

"והיה עקב תשמעון" (ז, יב)

רבינו האור החיים הקדוש מבאר, שהאדם נמצא במלחמה עם יצר הרע עד הרגע האחרון בחייו, ולכן אין לו לשמוח רק כשהגיע לסוף ותכלית חייו, וכבר אמרו על יוחנן כהן גדול ששימש בכהונה שמונים שנה ולבסוף נעשה צדוקי. וגם כשזוכה האדם לקיים חלק מהמצוות, לא תהיה שמחתו שלימה, אלא רק אם יקיים את כל התורה כולה מתחילה ועד סוף.

וזה הרמז בפסוק: 'והיה' - אין 'והיה' אלא לשון שמחה, 'עקב תשמעון' - 'עקב' לשון סוף, כמו העקב שהיא ברגל בסוף גוף האדם, [וכמו שאמרו בעקבתא דמשיחא] שרק כשיגיע האדם לסוף חייו כראוי, וקיים את כל המצוות, יוכל האדם לשמוח. וזה לשון קודשו: 'אדון הנביאים, בא בנועם דבריו להעיר במוסר נעים, כי אין לאדם לשמוח אלא כשישמור לעשות את כל אשר צווה ה' לעשות, אז ישמח ויגל כבודו, אבל כל עוד שיחוש, שחסר אחת מכל מצוות ה', עליו אמר שלמה 'ולשמחה זו מה זה עושה'... וכל שלא הגיע לזה אין לו מקום לשמוח, כי אין נכון לשמוח מי שהוא עתיד לעמוד בבושה וכלימה לפני מלך גדול'.

"והיה עקב תשמעון" (ז, יב)

על פסוק זה הובאו דברי המדרש (דב"ר ג, א): "ואת סבור שמא לרעתך נתתי לך את השבת? לא נתתי לך אלא לטובתך. כיצד, א"ר חייא ברבי אבא: את מקדש את השבת במאכל ובמשתה ובכסות נקייה ומהנה את נפשך ואני נותן לך שכר"...

ולכאוף כיצד היה עולה בדעתנו שהשבת ניתנה לרעתנו, חלילה? מבאר ה"אהבת שלום" (קאסוב) באופן נפלא: בנביא (ישעיה נו, ב) נאמר "אשרי אנוש יעשה זאת... שומר שבת מחללו", ודרשו חז"ל (שבת קיח): "אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלן לו". אם כן, יאמר יהודי לעצמו שניתן ללכת בשרירות לבו ולהקפיד רק לשמור שבת כהלכתה ובכך יימחלו לו חטאיו. וזו כוונת המדרש "ואת סבור שמא לרעתך נתתי לך את השבת?" דהיינו, ששמירת השבת נועדה עבור סור מרע ומחיקת העוונות. "לא נתתי לך אלא לטובתך", שבת קודש ניתנה לזרע עם קדוש כדי להתעלות במעלות והשגות טובות של עשה טוב. רק מי שמשמר עצמו בששת ימי המעשה מסור מרע, זוכה בשבת קודש להשיג דרגות בעשה טוב. (במחשבה תחילה)

"והסיר ה' ממך כל חולי... ונתנם בכל שונאיך"

(ז, טו)

"אמרו עליו על רבי חנינא בן דוסא שהיה מתפלל על החולים ואומר: זה חי וזה מת. אמרו לו מנין אתה יודע. אמר להם: אם שגורה תפילתי בפיו, יודע אני שהוא מקובל. ואם לאו, יודע אני שהוא מטורף" (ברכות לד:).

הקשה בספר "מרגינתא דרבי מאיר": בשלמא כשאמר רבי חנינא "זה חי", הרי שבישר בשורה טובה, אולם מדוע כאשר תפילתו לא הייתה

שגורה בפיו, אמר להם "זוה מת". הרי מוטב היה לו היה מניח להם להבין לבד שהתפילה לא נענתה.

אלא ביאורם של דברים כך הוא: למדנו ש"תשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה". מדוע נאמר מעבירין ולא מבטלין? משום שיש פעמים שבהן לא ניתן לבטל את הגזירה, אבל גם במקרים כאלו שייך לפעול ולהעביר את הגזירה מבן ישראל לנכרי.

זהו שאמר רבי חנינא כשלא הצליח לבטל את הגזירה משום שתפילתו לא הייתה שגורה בפיו, הרי שפעל ישועה בצורה אחרת, שהעביר את הגזירה מעליו אל ראשו של גוי כלשהו. כעת מדויקת הלשון "זה", היהודי, "חי", "זוה", הגוי, "מת"...

(במחשבה תחילה)

"ויענך וירעבך ויאכלך את המן אשר לא ידעת ולא ידעון אבתוך למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה

האדם" (ח, ג)

לכאורה עלינו לבאר, איזה שבח הוא זה במה שהקב"ה עינה את בני ישראל והרעיבם? הרי לכאורה אין זו אלא רעה לישראל, וכלום מבקש משה רבינו להזכיר רעות כביכול שעולל הקב"ה לבניו? וכלום תיתכן בכלל רעה שכזו?

אכן לאמיתו של דבר נראה, כי לא רעה היא זו - אלא טובה! שכן הקב"ה ידע, שאילו ישפיע מיד טובה על ישראל - הם לא ידעו להעריך את טובתו ולא יפיקו ממנה את מלוא ההנאה והתועלת! לפיכך, הוא הקדים ועינה אותם, הרעיב אותם, ורק אז - "ויאכלך את המן אשר לא ידעת ולא ידעון אבתוך", כדי שיוכלו להפיק מכך את מלוא התועלת ולהודות לבוראם בלב שלם! (מקדש הלוי)

"כל המצוה אשר אנכי מצוך היום תשמרון לעשות למען תחיו" (ח, א)

הקשה רבינו האור החיים הקדוש, לאיזה מצוה נתכוון הפסוק, ובפרט שהתורה כבר אמרה בתחילת הפרשה 'והיה עקב תשמעון את כל המשפטים ושמרתם ועשיתם', ומה מוסיפה התורה כאן???

ומתוך רבינו הקדוש, שהפסוק בא להזהיר ולהודיע לאדם, שכל מצוות התורה נחשבים כמצוה אחת גדולה, ויש להם יסוד ובנין אחד, וכשהאדם לא נזהר אפילו במצוה אחת קלה, הרי הוא מחסר חלק אחד בקנין המצוות, וכאילו לא קיים כלל בשלימות, את כל מצוות התורה.

ומוסיפה התורה להביא דוגמא לזה, 'למען תחיו' - שכמו שאם יכאב לאדם אבר אחד מרמ"ח אבריו, הרי הוא מכאיב ומשפיע גם לשאר האברים, ואין האדם מקבל

לעי"נ

הרה"צ פנחס בן ר' בנימין בינוש
רוזנבוים זצוק"ל - כ"ו בניסן

ליקוטים נפלאים פרשת עקב

היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך עד שאומר לו עבוד עבודה זרה והולך ועובד. וכן הוא בפסיקתא זוטרתא נצבים (כ"ט י"ח) כך דרכו של יצר הרע היום אומר לך עשה מעט ולמחר מטהו מן הדרך לגמרי.

והנה כאן בעבודה זרה של העגל הכל קרה במהירות פתאום בבת אחת, וכדכתיב שמות (לב, ח), סרו מהר מן הדרך אשר צויתים עשו עגל מסכה וישתחוו לו. וא"כ ההליך של הירידה היה אצלם במהירות ושלא בהדרגה, אלא סרו "מהר" וא"כ י"ל דלהכי צווה הקב"ה את משרע"ה לירד אליהם במהירות כי אם יתמהמה פן לא יהיה עוד מה להציל.
(מקרא מפורש)

"ועתה ישראל מה ה' אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה" (י, יב)

איתא בגמרא (שבת לא.). בשעה שמכניסים את האדם לדין שואלים אותו 'נשאת ונתת באמונה', 'קבעת עיתים לתורה' וכו' ואפילו הכי אומרת הגמרא אי יראת ה' היא אוצרו, אין, ואי לאו, לאו, הרי שמכל מה ששואלים אותו על מעשיו, העיקר הוא אם היה ירא ה', וזה נרמז כאן בכתוב "מה ה' אלוקיך שואל מעמך" היינו שמכל השאלות שישאלו אותך ביום הדין אפילו אם הכל בסדר, אבל "כי אם ליראה" הכל תלוי אם יש בך יראת שמים.
(אוהב ישראל)

"ושמרתם את כל המצוה אשר אנכי מצוך היום למען תחזקו ובאתם וירשתם את הארץ אשר אתם עוברים שמה לרשתה" (יא, ח)

יש אנשים שמתרשלים מלימוד התורה, באומרים שהתורה מתשת כוחו של אדם, ובפרט אם צריכים לעשות מצוות אחרות, הם חוששים שהתורה תתיש כוחם. וכך היו אנשים בבני ישראל שאמרו לפני שהלכו לכבוש את ארץ ישראל, שצריך לחדול מעסק התורה, משום מלחמת הארץ שצריך חוזק, והתורה מתשת כוחו של אדם.

ומפרש רבינו האור החיים הקדוש, שהפסוק שלפנינו, בא לשלול מטעות זו, וזה לשון קדשו: 'כל המצוה ירצה אל עסק התורה, ויחד לה שמירה [תשמרון] ליתן לאו על ביטולה, וגמר אומר 'למען תחזקו', פירוש שאדרבה נותנת לו כח וגבורה להתחזק במלחמת ה'.

ובפרשת בלק כתב רבינו הקדוש לפרש הפסוק 'ולא ראה עמל בישראל' (כג, כא), וזה לשון קדשו: נתכוון לומר שהצדיקים הגם שעושים מצוות, וכל עסקם בתורה, אינם מרגישים שיש להם עמל, אלא אדרבה כאדם המרויח, וכאדם המשתעשע בשעשועים לרוב חשקם בתורה.

גם נתכוון על דרך אומרנו 'אני בינה לי גבורה', כי כשהצדיקים עוסקים בתורה ומתמידין בה, אין להם עמל בעסק התורה, שאדרבה היא נותנת לו גבורה.

מענה על כאבו, במה שאר אברים אחרי בריאים ושלמים - כמו כן הדבר במצוות התורה, שלא יוכל להשלים חסרון במצוה אחת, במה שמקיים שאר המצוות.

זאת ועוד, מוסיף רבינו הקדוש, שהחיות של אברי וגידי האדם תלויים בשמירת המצווה, שהרי ישנם רמ"ח [248] אברים כמנין רמ"ח מצוות עשה, ושס"ה [365] גידים כמנין שס"ה לא תעשה, 'וכשאתה מחסר אחת מכל המצוות, אתה מחסר כנגדו חיות אבר אחד'.

"ואכלת ושבעת וברכת" (ח, י)

שאלו את כ"ק מהר"א מבעלזא זצוק"ל על מה שאנו מזכירים בברכת על המחיה "ונברכך עליה בקדושה ובטהרה" ומדוע אין אנו מזכירים בברכת המזון גם כן ענין הקדושה וטהרה.

וענה דהנה לברכת המזון עושה כל יהודי איזה הכנה, כגון נטילת ידים קודם הסעודה, ומים אחרונים לפני ברכת המזון, והרי דרשו חז"ל (ברכות מ:): 'והתקדשתם' אלו מים ראשונים 'והייתם קדושים' אלו מים אחרונים, וא"כ נאמר בזה קדושה שיש בו טהרה, אבל בברכת על המחיה יכולים לאכול בחטיפה חתיכת מזונות שאין צריך נטילת ידים ולא מים אחרונים המביא קדושה, כמו שדרשו חז"ל, לכן תקנו שיאמר על כל פנים בברכה שלאחריו "בקדושה ובטהרה".

(הגה"צ רבי אלחנן הלפרין בשם מהר"א מבעלזא ז"ע)

"וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנתן לך כח לעשות חיל, והיה אם שכח תשכח את ה' אלקיך, והלכת אחרי אלהים אחרים ועבדתם והשתחוית להם" (ח, יח-יט)

כתב רבינו האור החיים הקדוש לפרש את סמיכות הפסוקים והעניינים, שהכוונה היא, שאם האדם ישכח שהקדוש ברוך הוא נותן לו כח לעשות חיל, ושהקדוש ברוך הוא גומל עמו טובות תמיד, עלול הוא לסור לחלוטין מדרך התורה, וללכת חס ושלוש לעבוד עבודה זרה.

וכותב רבינו הקדוש דברים נוראים בענין זה, וזה לשון קודשו: 'שצריך לתת לבו על טובתו, כי מה' היתה לו, ודבר זה יעירהו תמיד להכיר בוראו והשגחתו עליו, ותחילת תחבולות יצר האדם, היא להשכיחו דבר זה, ודרך זה יכנס לאבדו... הא למדת, שזכירה זו גדר גדול לעבודת ה', ומחסרונה - ידיחנו השטן ממדריגה למדריגה למטה ממנה.

"ויאמר ה' אלי קום רד מהר... סרו מהר מן הדרך" (ט, יב)

כתיב רד "מהר" וכן סרו "מהר", ויש להבין מהי ההדגשה של סרו "מהר" מן הדרך ורד "מהר" ומהירות זו למה. וי"ל, דהנה עד שהאדם בא לידי עבודה זרה, זה לוקח זמן וכדאיתא בשבת ק"ה: כך אומנותו של יצר הרע